

ЦИФРОВА ВАЛЮТА ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ (CBDC) ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Kyiv National University of Technologies and Design

Анотація: сучасний розвиток фінансових систем відбувається в умовах активної цифровізації та впровадження інноваційних платіжних технологій. Одним із ключових напрямів цих змін є цифрові валюти центральних банків. Запровадження е-гривні в Україні може сприяти підвищенню прозорості фінансових операцій, зменшенню обігу готівки та посиленню фінансового контролю. Це створює додаткові можливості для детінізації економіки та розвитку більш ефективної фінансової системи.

Ключові слова: CBDC; цифрова валюта центрального банку; тіньова економіка; цифрова трансформація; фінансова система; безготівкові платежі; фінансовий контроль.

Central bank digital currency (CBDC) as an instrument for counteracting the shadow economy in Ukraine

Abstract: the development of modern financial systems is taking place in the context of active digitalization and the introduction of new payment technologies. One of the key areas of this process is the development of central bank digital currencies. The introduction of the e-hryvnia in Ukraine may help increase the transparency of financial transactions, reduce cash circulation, and strengthen financial control. This creates new opportunities for reducing the shadow economy and improving the efficiency of the financial system.

Keywords: CBDC; central bank digital currency; shadow economy; digital transformation; financial system; cashless payments; financial control.

Сучасний етап розвитку глобальної економіки характеризується активною цифровізацією фінансових систем та впровадженням новітніх платіжних технологій. Одним із ключових напрямів цієї трансформації є розробка та впровадження цифрових валют центральних банків (Central Bank Digital Currency - CBDC).

Багато країн світу досліджують або тестують такі інструменти з метою підвищення ефективності платіжних систем, зниження витрат на обіг готівки та підвищення прозорості фінансових операцій [1].

Цифрова валюта центрального банку є електронною формою національних грошей, яка створюється та регулюється центральним банком. Вона може функціонувати у різних форматах, зокрема як роздрібна або оптова, а також базуватися на системі облікових записів чи токенів із використанням цифрових реєстрів, зокрема технології блокчейн. Така валюта є зобов'язанням центрального банку та може застосовуватися для здійснення платежів, збереження вартості й проведення інших фінансових операцій, забезпечуючи швидкі, надійні та відносно недорогі транзакції як для населення, так і для бізнесу [2].

Запровадження е-гривні передбачає використання цифрових гаманців та сучасної платіжної інфраструктури, що забезпечує швидкі та безпечні розрахунки між учасниками економічних відносин [1]. На відміну від традиційних платіжних інструментів, цифрова валюта центрального банку дозволяє здійснювати повний облік транзакцій, що створює додаткові можливості для підвищення прозорості фінансових операцій [3]. Завдяки використанню цифрових технологій CBDC створює нові можливості для вдосконалення платіжної інфраструктури, посилення державного контролю та підвищення ефективності фінансового моніторингу [4]. Основні механізми впливу CBDC на детінізацію економіки можна розглядати на системному, інституційному та операційному рівнях.

1. Системний рівень (економіка та фінансова інфраструктура)

- Модернізація фінансової інфраструктури. Запровадження CBDC сприяє розвитку національної цифрової платіжної інфраструктури та інтеграції з фінтех-сервісами, електронною комерцією та цифровими платформами. Розширення використання цифрових платіжних інструментів стимулює формалізацію економічних операцій та зменшує частку неформального сектору економіки [5].

- Фінансова інклюзія населення. Використання цифрової валюти центрального банку розширює доступ населення до фінансових послуг через цифрові гаманці та мобільні платіжні рішення. Залучення громадян до офіційної фінансової системи сприяє скороченню використання неформальних фінансових механізмів [4].
- Зменшення обігу готівкових коштів. Поширення цифрової валюти стимулює перехід частини платежів у безготівкову форму. Оскільки готівкові розрахунки часто використовуються у тіншовій економіці, їх скорочення обмежує можливості проведення прихованих фінансових операцій [6].

2. Інституційний рівень (державний контроль та регулювання)

- Підвищення прозорості фінансових операцій. Використання CBDC передбачає фіксацію транзакцій у цифровій платіжній системі, що забезпечує формування повної інформації про рух коштів та підвищує прозорість економічних процесів [6].
- Підвищення податкової прозорості. Цифрова реєстрація платежів між суб'єктами господарювання створює більш повну інформаційну базу щодо економічної діяльності, що спрощує адміністрування податків та зменшує можливості приховування доходів [3].
- Посилення фінансового моніторингу. Інтеграція цифрової валюти з аналітичними та контрольними системами дозволяє більш ефективно виявляти підозрілі транзакції, пов'язані з відмиванням доходів або ухиленням від оподаткування [7].

3. Операційний рівень (механізми використання цифрових грошей)

- Контроль використання державних коштів. Використання CBDC для соціальних виплат, бюджетних трансфертів або державних програм дозволяє забезпечити цільове використання фінансових ресурсів та зменшити ризики їх неформального використання [8].
- Програмованість цифрових грошей. Технологічні можливості CBDC дозволяють встановлювати умови використання коштів у певних операціях або програмах, що підвищує контроль за рухом фінансових ресурсів і ускладнює їх використання у тіншових схемах [7].

Отже, цифрова валюта центрального банку може стати важливим інструментом детінізації економіки в умовах цифрової трансформації фінансової системи. Її впровадження сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій, скороченню обігу готівки та посиленню державного контролю за рухом коштів. Використання CBDC також створює додаткові можливості для вдосконалення податкового адміністрування, фінансового моніторингу та контролю цільового використання бюджетних ресурсів. Таким чином, розвиток е-гривні може стати важливим елементом формування більш прозорої, ефективної та стійкої фінансової системи України.

Список використаної літератури:

1. Національний банк України. Аналітична записка за результатами пілотного проекту «Е-гривня» / Національний банк України. Київ, 2019. 45 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf
2. Лазоренко А. Що таке CBDC та чи корисно запроваджувати цифрову валюту в Україні під час війни. Forbes Ukraine. 20.10.2022. URL: <https://forbes.ua/innovations/shcho-take-cbdc-ta-chi-korisnozaprovdzhuvati-tsifru-valyutu-v-ukraini-pid-chas-viyni-20102022-9180>
3. Zhang, G., & Chan, K. C. (2025). Tracing tax transparency: The effect of central bank digital currency on corporate tax avoidance. *Journal of Accounting and Public Policy*, 54, 107377. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2025.107377>
4. Блащук-Дев'яткіна, Н. З., & Фольтович, Д. Р. (2024). Вплив цифрових валют центральних банків на міжнародну фінансову систему. *Бізнес Інформ*, 8, 347–356. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-347-356>
5. Болдуєва, О. В., Горбунова, А. В., & Кусакова, Ю. О. (2024). Цифрова трансформація платіжних систем і роль банків у глобалізації фінансової інфраструктури. *Економіка та суспільство*, 69. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-59>
6. Нападівський, І. (2025). ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ: ГОЛОВНІ РИСИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ЇХ МІСЦЕ У ФІНАНСОВІЙ ЕКОСИСТЕМІ. Матеріали конференцій МЦНД, (13.12.2024; Рівне, Україна), 50–52. <https://doi.org/10.62731/mcnd-13.12.2024.001>
7. Auer R., Böhme R. The technology of retail central bank digital currency // *BIS Quarterly Review*. Basel : Bank for International Settlements, 2020. March. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2003j.htm
8. Bindseil U. Tiered CBDC and the financial system / U. Bindseil. – Frankfurt am Main : European Central

Bank, 2020. – 35 p. – URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2351~c8c18bbd60.en.pdf>.

Зелінська Єлизавета Юрївна, аспірантка кафедри смарт-економіки Київського національного університету технологій та дизайну, Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, 01011, Україна тел. (044) 256-21-56, e-mail: salii.yy@knutd.edu.ua

Yelyzaveta Zelinska, PhD student at the Department of Smart Economics of Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, str. Nemirovicha-Danchenko, 2, 01011, Ukraine tel. (044) 256-21-56, e-mail: salii.yy@knutd.edu.ua